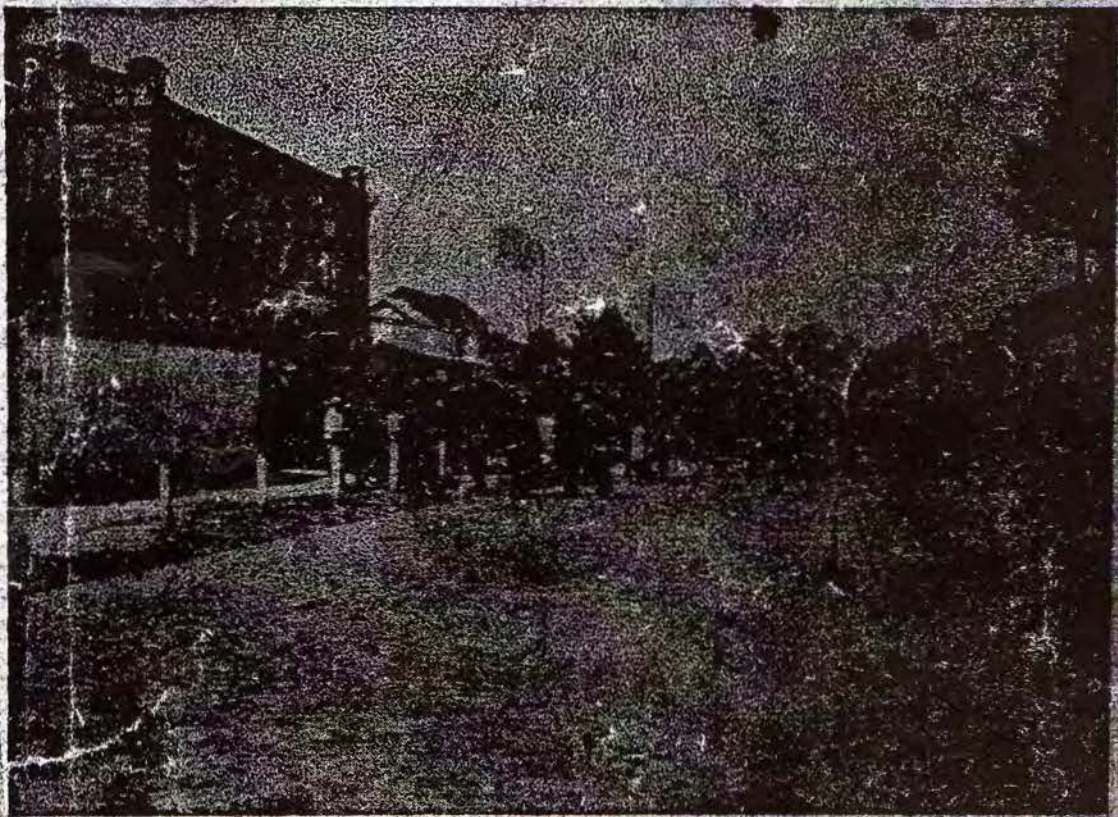

Kronika

obce **Kvasilova.**

Z k roniky obce Kvasilova.

Dle sepsaných paměti Jos. Náhlavského

a jiných pramenů

upravil Jaroslav Velenský.

Nákladem tiskárny „Hlasu Volyně“.

Kvasilov r. 1929.

1.

Roku 1867 ruský císař Alexandr II. navštívil rakouského císaře Františka Josefa. Hovořili o všeličems a Alexandr II. mezi jiným pravil, že když přejde hranice sousedních mocnářství, vidí tam docela jiný pořádek než u sebe v Rusku a že by si přál, aby v jeho mocnářství byl také takový pořádek. V dalším hovoru usoudili, že by to bylo možno, když by se část obyvatelstva vystěhovala z Rakouska do Ruska a ukázala tamnějším lidem, jak se má hospodařit. Rakouský císař slíbil, že nebude dělat žádné překážky těm, kdo by se chtěl do Ruska stěhovat, začež mu Alexandr II. srdečně děkoval.

Brzo po návštěvě ruského císaře bylo ve všech novinách v Rakousku, že v Rusku je na prodej a lacino mnoho polských majetků, a kdo by si přál se vystěhovat, že rakouská vláda každého dobrovolně propustí a nebude v tom zabraňovat. „Národní Listy“ šly z ruky do ruky, každý dychtivě četl o tom povolení stěhovat se do té zaslíbené země. V každém hostinci, v každě trafice, kde se lidé scházeli, vypravovali si o tom a radili se jakým způsobem se dostat do Ruska. Každý myslel na tu výhodu, jak si lacino pomůže k vlastnímu

hospodářství.

Roku 1868 se Češi začali stěhovat do Ruska. Koupilo se Hlinsko, okolo třech tisíc desatin půdy, většinou pod lesem, tak že korcování bylo na všech stranách dost. V ten čas se koupil také Ulbárov, kde je krajina kopcovitá, půda dobrá, ale také mnoho lesa, takže korcování první osadníky příliš vysilovalo. V tom samém roce co Ulbárov, byla koupena Buderáž po 9-ti rublech morg. Je to asi 5 verst od městečka Mizoč, kde byl už postaven cukrovar. Hospodáři sázeli cukrovku a měli přece do začátku nějaký příjem, neboť to si málo kdo dovede představit jaký byl nedostatek mezi lidmi. Na poli se urodilo bezmála jen tolik, co se spotřebovalo v domácnosti. Bylo více hospodářů, kterým se nedostávalo obilí na chleba a peněz na ošacení a obuv. Předě žněmi nebylo čím nakrmit koně a proto časně ráno se vodili koně na pastvu; v 8 hodin se zapřáhli, pracovalo se s nimi do 12-ti hodin a znovu s koňmi na pastvu asi na hodinu i dvě. A tak to museli mnozí hospodáři dělat až do žni. Roku 1869 se koupil dvůr Borščovka (vedle Buderáže), mající asi 400 morgů, z nich $\frac{2}{3}$ lesa ne příliš valného, a 3 versty od Mizoče malá, ale pěkná dnes vesnička Jezírko. Jezírko a pole kolem

3.

něho je koupeno od mizočského hraběte Karvického....

---

17. dubna 1870 jely po okresní silnici k Záměstí 4 fůry. Vozy byly řádně nakryty plachtami, koně dobře podkovány. Jely od Záměstí k Červené Doubravici. To byli vystěhovalci z obce Sudoměře, okresu Bělského u Bezděze, kraje Mlado-Boleslavského. U Doubravice se okresní silnice spojuje se zemskou v pěkné rovině, kde se u Nymburka přejíždělo Labe přímo k Poděbradům. Na silnici praskl u jednoho vozu ráf, ale na štěstí za Nymburkem je vesnice Chvalovice a hned na kraji je kovář. Ani hodinu to netrvalo, ráf byl spraven a jelo se dál. Napřed jel Neděla, za nim Paterka, pak Heřmánek a dál Náhlovský a Sekáč. Bylo to již k samému večeru, tak se ve vesnici nocovalo: ráno se vystěhovalci svolali a jeli k Poděbradům. Byl tam krásný železný most přes Labe. Asi 3 kilometry byl veliký dubový les, obsázený vysokým plotem a na pravo tekla potůček. U toho potůčku jsme rozložili ohniště a vařil se oběd. Hned po obědě se zapřáhli koně a po silnici rovné jako stůl jsme jeli k Chlumu, pak k Bohdánči; v Cerekvici jsme nocovali a na oběd jsme byli ve Vysokém Mýtě. Postavili jsme vozy do řady zrovna proti lékárně. Pan léká-

rník seděl právě před domem; přišel k nám, dal se do řeči a povídá: „Prosím vás, lidé, proč opouštíte Českou zem?“ Neděla mu odpověděi: „Pane lékárník, kdyby nám bylo aspoň částečně jako je vám, nikdy bysme naši vlast neopustili; ale nemám ani tolik země, abych se na ni postavil, tak co mě tady má těšit? Musíme si kousek chleba v země hledat.“

Lékárník nám Rusko haněl, že prý je to tam samý zloděj a plno vši, ale Neděla mu řekl: „Už jsme na cestě, vracet se nebudem“. Zaopatřili jsme si ještě některé věci pro svou potřebu a jeli k Pardubicům, Litomyšli a České Třebové. V Moravské Třebové se nocovalo a již jsme překročili české hranice. Loštice, Litovel, to už jsou moravská města. V Mohelnici se znova nocovalo a přijeli jsme do Olomouce, krásného moderního města. Kolem města jsme viděli hromady dělových koulí, velkých, prostředních a zcela malých, Za Olomouci v Újezdě jsme nocovali a pak jsme rozložili oheň veale louky, po které se řinul potůček, a dále byl les. Odtamtud se ozýval svým hvízdáním kos, pak drozd a vsechny je přezpíval slavík svým klokotáním. Tenkrát mi bylo hořko, že opouštím krásnou Českou zemi neboť to bylo 23. dubna, na den sv. Vojtěcha, kdy je u nás pouť.

5.

Za krásného jarního dne jsme se ubírali dál na východ přes ta moravská města ke Slezsku. V Hranicích jsme viděli tři veliké třípatrové budovy vojenských škol, které navštěvovalo několik set kadetů. Přímá silnice k Starému Jičínu, Novému Jičínu. Přerov — nocovat — Místek, Frydek — zas nocovat — Lipník, Bělsko. Bělá a bývalá polská hranice. V Bělé bylo mnoho továren na střižní zboží. Nocovali jsme v lese na silnici. Tu jsme dohonili 2 fúry, na kterých se také ubírali do Ruska vystěhovalci z obce Řenčova, Plzeňského kraje. Byli to Defler a Patrák, s kterými jsme jeli až do Kvasilova.

II

Byli jsme všickni ozbrojeni. Heřmánek měl pěknou brokovnici a druzí pistole. Když se nocovalo, ať v některé hospodě nebo v lese, jeden mužský musel za všechny hlídat. Nedaleko Tarnova jsme nocovali zas v lese na silnici, a tu stražný Sekáč kolem 11-té hodiny volá: „Hoši, vstávejte! přišla na nás jakási tlupa“. Jeden z příchozích se ptá, co jsme zač? — „Jsmé Češi, jedeme do Ruska“. — „Ukažte vaše pasporty.“ Postavili jsme se okolo ohně a Paterka jim několik pasů ukázal. Sekáč konečně se ptá: „A co vy, jste zač?“ — „To není vaše věc“, řekl jeden z nich, ale pak se sebrali a odešli. Do rána žádný z nás už nespál.

Od Bělé, kolem Krakova jsme jeli přes Kalvarii, Vadovice, Bachňu, Tarnov, Řešov, Jaroslav, Přemyšl, Lvov, Krásné a Brody. Tarnov je dosti velké židovské město. Byl tu přes řeku Dunajec veliký dřevěný most, pokrytý plachetovou střechou, tak že most byl vždycky v suchu. Nakoupili jsme ve městě, co bylo třeba a v nejlepším pořádku, všechny vozy pod plachtami, jeli po náměstí. Najednou Nedělovi díž, v níž měl složené nádoby a jiné věci, přešoupala provaz a všecko se vysypalo na dlažbu. Mimo železných hrnců všecko se rozbilo a vdolky se koulely po náměstí. Nedělová nařika-

la, jakou má škodu, sebral se zástup lidí a pak se dostavila i policie. Neděla musel ty střepy sebrat do pytle a jeli jsme dál.

V Brodech jsme byli tři dni; 6-ho května sešli jsme se se známými z Bělského okresu. Vypytaali jsme se jedni druhých, kam kdo jede, a dozvěděli se, že Semiduby, Ulbarov a Hlinsko, jsou už zakoupeny. 8-ho května se vyjelo z Brodů a 9-ho jsme byli v Dubně. Zde bylo Čechů ze všech českých končin. 10-ho května všech šest fůr vyjelo z Dubna, ale pak Heřmánek se dal k Volkovu a my na Semiduby a Mírohošť. Mezi Semiduby a Mírohoští jsme potkali muže se ženou. On vezl na trakaři v pytlich peřiny a ona na vádech v nůši nesla kuchyňské nádobí; při tom oba dva hořce plakali. Ptali se nás, kam jedeme, a my -- že také hledáme novou vlast. Oni nám toho napovídali, že tady o všecko přijdem -- všecko vám Rusové ukradnou. To bylo pěkně pozdravení! Teď jsme nevěděli, kam vlastně jet. Konečně Paterka zatočil k Semidubám a my ostatní jeli dále k Ulbárovu. V Mírohošti jsme nocovali. Ptáme se hostinského Vaise, jestli tu ve vřkoli jest na prodej nějaký majetek: „Koupíte ledas kde“, povídá on; „v Hlinsku, Ulbárově, Buderáži, na Borščovce -- jen když jsou peníze“. Z Mírohoště Defler a Patrák jeli na Buderáž, Neděla a my -- na Ulbarov. V Ulbárově ptáme se jednoho Čecha, z které strany Čech pochází, a on, že z Březovic, Boleslavského kraje. „A támhle nahore“, ukázal kousek stranou, „co vidíte ten vel-

ký dům, tam zůstává p. Novák také z Březovic“. Nechali jsme vozy na cestě a zašli k Novákovi. Byl to skutečně náš známý a nabídl nám, abysme zajeli k němu. Na druhý den dal nám práci, takže jsme u něho pracovali plně tři neděle. Práce byla tuhá takřka krvavá, ale což platno.

Bylo to 6-ho června, po krásném, teplem dnu, když jsme před samým večerem odpočívali po těžké práci; najednou přišli k nám tři Češi a ptají se hospodáře, jestli by tu mohli nocovat. Hospodář, p. Novák, že můžou — noc je teplá — mohou spát prozatím v kulně na seně. Příchozí se posadili a vypravují, jaké je v Čechách krásné počasí. Slovo k slovu a dozvěděli jsme se, že jeden z příchozích — Fr. Rajch a Jos. Perný, který zůstal prozatím v Dubně, vyhlédli a smluvili jakýsi Kvasilov, asi 14 verst od Ulbárova, a nyní ho jdou zakoupit. Navrhovali nám hned, pakli Kvasilov opravdu koupějí, že se tam Češi přistěhovalci mohou stěhovat, co se nás hned chytlo. Krom Rajcha, byli to: Václav Zeman a Ant. Stránský. Třetí den přišli oni pánové zase k Novákovi na nocleh a řekli, že Kvasilov už je koupen a že se tam může stěhovat, kdo jen chce. Kupujícími byli: Fr. Rajch, Jos. Perný, Václ. Zeman a Ant. Stránský. Jakmile se zpráva o tom roznesla, sjížděli se přistěhovalé české rodiny ouprkem do Kvasilova.

(Pokračování.)

III

Hlavním iniciátorem založení Kvasilova byl vlastně Josef Perný, syn chudých rodičů, pocházející ze Slavhostic (okres Libáňský) na Jičínsku. Otec jeho, Matěj Perný, pocházel z dosti zámožné rodiny, usedlé jinde. Matěj, jako mladík vysokého, rostu a obrovské síly, dostal se na vojnu a ta se mu tak zalíbila, že prosloužil dvě kapitulace někde v Itálii, aniž o sobě dal vědět. Rodina se rozdělila o jmění, a když se Matěj Perný neočekávaně z vojny vrátil, nezbylo na něho skoro nic! Jeho synek Josef byl hoch velice nadaný. Chodil do školy a učil se hudebě. Později šel na truhlářství a dostal se k mistrovi necitelného srdce, jenž mladého hochu v létě, v zimě nechal spát na půdě. Zároveň hrával na kornet s kapelou ze sousední obce Vrsec. Bylo zvykem tehdy, že před odpolední muzikou hudebníci „vyhrávali“, t. j. zahráli několik kousků před hospodou, obyčejně někde na vršku. Mladý Pepík hrál pěkně a jsa podněcován kamarády a obecenstvem, nelitoval ani dechu ani plíc. Trubka jeho jásala a hlaholila „přes zahrady do poli“ v celém okolí k velkému potěšení mládeže i dospělých, ale k velké škodě na zdraví samotného muzikanta. Ta hudba na nezdokonalených ještě tehdy nástrojích, těžká práce truhlářská a to zacházení mistrovo přivolalo mladému hochovi souchotiny, na které potom na 49-tém roce zemřel (r. 1888),

jsa před tím několikrát těžce na plíce nemocen.

Při jednom takovém záchvatu nemoci byl od jisté smrti vysvobozen lékařem, o němž možno říci, že ho poslala sama Prozřetelnost.

Žena J. Perného (rozená Kohoutová z Hlušic, okresu Bydžovského) běžela pro doktora do Kopidlna a poněvadž ho nezastala doma, vracela se domu s pláčem. Již před Slavhosticemi dohonil ji povoz, v němž seděl jakýsi pán a soucitně se ptal, proč pláče. Mladá žena mu vše vypověděla a když se před svým domkem zastavila, tu onen pán bezě všeho poručil zastavit; slezl (byl to lékař, neznámo odkud), nemocného úplně podle jiné metody ošetřil a nařídil, jak se má léčení provádět dál. „Budete zdrav“, pravil, když se lcučil, aniž by vzal jakýkoli honorář; „ale musíte být na sebe moc opatrný; na trubku ani nesáhnout a místo hoblíka chytte se pluhu“... P. se skutečně vkrátce pozdravil a začal přemýšlet, jak by si pomohl k polnímu hospodářství, aby se uživil bez truhlařiny. V Čechách na to nebylo ani pomyslení, pročez četl dychtivě „Národní listy“, kde se psalo o vystěhovalectví do Ruska.

Jak již řečeno, žena P. (v pravoslaví Anna) pochazela z Hlušic, jsouc nejstarší dcerou z 12-ti dětí rolníka Josefa Kohouta. V Hlušicích měl hostinec a obchodní krám František Rajch, Při svých návštěvách v Hlušicích P. svěřil se Rajchovi, že se chce podívat do Ruska a vybídl jej, aby jel

11.

sebou, Rajchovi se nevedlo sice v Čechách zle, ale jako dobrý obchodník pochopil, že se může mnohem lépe uplatnit jako spoluzakladatel nějaké nové větší obce. Na jaře roku 1869 Perný a Rajch odjeli do Ruska (zatím bez rodin) a přijeli do Dubna.

V Dubně se tehdy odbývaly „kontrakty“, t. j. trhy beze zboží a vzorků, vlastně dělaly se úmluvy na prodej a pronájem majetků, předprodej polní úrody, vlny, dobytka a p.; přijímali a propouštěli se ředitelové a správcové velkostatků, lesů, cukrovarů, lihovarů a t. d. Na těchto kontraktech (které potom byly přeneseny do Berdičeva a konečně do Kyjeva) r. 1869 Perný a Rajch seznámili se s administrátorem statků knížat Sigmunda a Karla Radzivilů ze Špánova (u Rovna), jenž jim nabídl ke koupí dvůr v Kvasilově. Tito jej prohlédli a umluvivše se s tímto administrátorem, že seženou pro tu koupí v Čechách spolek, vrátili se do Čech. Trvalo to skoro celý rok, než dali dohromady společnost, jež by po vyprodání v Čechách měla kapitál alespoň na polovic kupní ceny. Konečně takovou společnost čili spolek, jak se všeobecně říkalo, utvořili: Rajch, Perný, Ant. Stránský (mlynář, vlastně krupař), Václ. Zeman (sládek, původem z Podkrkonoší), Jan Zach (majitel obuvnické dílny v Smidárech), Jan Čížek, Václ. Vlach (tito dva byli sedláky i v Čechách), Václ. Zich, Martinek, Václ. Košťál, Václ. Miler, Štejfá, Tomáš, Kadeřávek a j. Ti všichni se

do spolku přihlásili a dali kupujícím peníze na první splátku, ač někteří přijeli do Kvasilova později, ježto je v Čechách zdržela výprodej tamních majetků nebo domků. K nim pak se připojili vystěhovalci, kteří se o koupí Kvasilova bozvěděli duď v Dubně, nedo úplně náhodou, jak shora uvedeno.

IV.

Dvůr Kvasilov měl v nájmu od knížat Karla a Zikmunda Radzivilů jakýsi Žid. Ten nechtěl nové majitele k ničemu připustit, domnívaje se, že tím snad koupě se rozejde a on zůstane nájemcem dvora dál. Konečně však přišel přísný rozkaz a Žid se musel vystěhovat. Bylo to 29. června 1870, na svátek sv. apoštolů Petra a Pavla, kdy do domu správce (jemuž se říkalo zámek), šafáře, do špýcharu, chléva, stodol a p. se nastěhovali noví hospodáři. Proto také později zřízená v tomtéž „záмку“ kaple byla zasvěcena sv. apoštolům Petru a Pavlu a ten den se počítá dnem založení Kvasilova.

První rok se hospodářilo (vlastně jen klidilo) společně—dle zákonů komuny. Obilí se klidilo a mlátilo dohromady a pak se zrní dělilo podle množství zakoupené půdy; ale hned po žních se přistoupilo k rozprodeji budov, aby si každý zařídil vlastní dům a vlastní hospodářství. „Zámek“ byl ponechán obecním majetkem a zřízena v něm škola a později i kaple. Dům šafářův v dražbě koupil V.

13.

Kadeřávek za 200 rublů; špýchar—A. Stránský za 400 rublů; konírnu—Valenta a Zmátlik za 150 rublů; půl ovčína —J. Ducháček za 80 rublů, $\frac{1}{4}$ —Kyselá za 30 rublů a ostatní $\frac{1}{4}$ —Pecháček za 34 rublů a t. d. Všecky stavby, vyjma domku šafářova, byly zděné, tak že jejich koupě byla za tak málo peněz velmi výhodná.

Celý Kvasilov ve výměře 1997 morgů byl koupen za 36.000 rublů; morg pole a luk vyšel na 18 rublů a morg lesa na 12 rublů. Za rozměření pozemků se zaplatilo zeměměrovi 600 rublů.

Sluší vzpomenouti zajímavou epizodu, když noví osadníci nemohli dodržeti jednu platební lhůtu. Dle úmluvy museli se ze všech dvorských budov vystěhovat a po několik dní tábořili pod širým nebem. Ženské vařily v příkopech a mužští z dlouhé chvíle—hráli na návsi míč a cukali špačka. Je to se ovšem pro peníze do Čech, ale ještě než se poslaní vrátili, vypůjčil si „spolek“ potřebný obnos od Židovky Bykové v Klevani na „mírný“ úrok $1\frac{1}{2}$ denně.

Celou zimu se v obou „spolkových“ stodolách mlátilo obilí a vozil materiál na stavby. Mlátilo se cepy a zubatými válci („herman“), které po roztřeseném obilí táhali do kola koně; mláteci dostávali 15 kop. denního platu.

Dříví na stavbu se vozilo z vlastního lesa, který však byl od samotného Kvasilova vzdálen

přes 20 kilometrů (u m. Alexandrie). A hned z jara, pokud jen polní práce dovolila, stavělo se o překot, tak že v r. 1871 většina budov byla narychlo hotova.

Hned na jaře r. 1871, jakmile se v „zámku“ vyprázdnila místnost určená pro školu a byt učitele, rozhodli se kvasilovští otevřít školu. Občan Martinek napsal do Čech známému učiteli Kyselovi, a ten za několik dní se do Kvasilova přistěhoval. Občané mu dali k užívání 5 morgů obecního pole, které mu i jeho pozdějšímu nástupci zdarma svými potahy obdělávali, a plátili mu 200 rublů ročně. Byl to na tehdejší dobu slušný plat. Kyselův byl řádný učitel, tak že obě strany byly úplně spokojeny.

Církevní obřady jako zaopatřování nemocných svátostmi a pohřby vykonával pravoslavný «батюшка» ze sousední ukrajinské vesnice Kornina, křty a oddávky konali katoličtí kněží z blízkého m. Rovna nebo vesnice Tajkur. Takovým způsobem to šlo až do konce roku 1872. Pak ale ruská vláda dovolila, aby si Češi povolali české kněze. Značná část přistěhovalců byli evangelici a proto nejprve přijel z Čech evangelický kněz Václav Hrdlička a usadil se v obci Podhájech na Dubensku.

Katolická církev v tu dobu se rozdvajila, neboť na církevním sboru ve Vatikánu r. 1870 bylo prohlášeno nové dogma o neomylnosti papežově. Část katolíků toto dogma nepřijala a odtrhla se

od římské stolice. Ti se počali nazývati staro-katolíky z šli ve svém oddělení i dále, dovolující svým kněžím vstupovati do stavu manželského. Noví čeští osadníci na Volyni katolického vyznání buď z přesvědčení nebo pod nátlakem vládním prohlásili se za starokatolíky. Katolický kněz Jan Saska, který přijel k nim svobodný, vrátil se do Čech a přivezl si odtamtud svou nevěstu, s kterou jej kněz V. Hrdlička v Hlinsku oddal. Brzo přijel třetí český duchovní František Kašpar, který se usadil v Hulči. Šťastou náhodou k majetku Hulč, zakoupeného tamními českými osadníky, patřil kostel, v kterém se už delší dobu nesloužilo. Češi jej přivedli do pořádku a od té doby se tam konají bohoslužby v českém jazyce (od r. 1888 pravoslavné). Čeští kněží měli od synody pravoslavné církve po 600 rublů ročního platu.

Pomýšlelo se o tom, aby všickni osadníci byli jednoho vyznání. Za tím účelem byl v r. asi 1880 svolán do Kvasilova náboženský sjezd delegátů všech českých obcí na Volyni při účastenství všech třech kněží. Sjezd však k sjednocení nepřivedl; naopak od té doby dělení na evangeliky čili české bratry, jak se nazývali, a starokatolíky stalo se trvalým. Kněží Hrdlička a Kašpar zůstali duchovními česko-bratrskými, Saska—starokatolickým. Poměrně dobře bylo tam, kde se celé obce přihlásily k jednomu vyznání; ale v Kvasilově se občané rozdělili skoro na dvě stejné části a ty se mezi

sebou zle znášely. V jmenované kapli v jednom rohu byl oltář starokatolický, v druhém — česko-bratrský. Jednou za tři neděle přijížděl konati bohoslužbu farář Saska z Hlinska, kde neměli stálou místnost pro bohoslužby a tyto se konaly ve velké světnici, která patřila k bytu farářově, jenž se i časem měnil. Jindy zase sloužil mši farář Kašpar z Hulče. Čeští bratři místo varhan měli fisharmonium, na kterém hrával malý synek Jos. Perného, jenž byl kapelníkem a sbormistrem česko-bratrské strany. Starokatolíci někdy, ale jen zřídka doprovázeli kostelní zpěv hudbou své kapely, řízené kapelníkem Kánským. Obě strany měly pouze školu a starostu společné, v ostatním se oddělovaly od sebe víc a víc. Každá měla svůj hostinec a zábavy jedné strany druhá bojkotovala. Na denním pořádku bylo vzájemné spílání, později i udavačství a scény ty nejodpornější, což musí býti výstrahou dnešnímu pokolení, aby nic podobného nikde nezačínala.

Pakli i pravoslavné duchovenstvo a úřady tyto rozbroje tajně podporovaly, tedy přece více méně přinucené přijmutí pravoslaví více než 80% českých osadníků v r. 1888 bylo blahodějně tím, že přestaly nesnesitelné poměry, jaké vyvolaly mezi nimi náboženské třenice.

V.

První leta svého přistěhování zakusili kvasilovští dosti nedostatků. Úrody byly špatné, neboť

17.

při hlubokém orání, jež Češi prováděli podle způsobu rolnictví ve staré vlasti, přišla na povrch mrtvá půda, jež nerodila. Na štěstí hned v r. 1871. začala se stavěti železná dráha od Kyjeva do Břestu n/Buhem, která protíná Kvasilov. Jezdilo a chodilo se tedy na výdělek; na hlině se vydělalo s potahem až přes 3 ruble denně, jednotlivý dělník nebo dělnice vydělali denně 50—70 kopějek. Byla to opravdová pomoc při naprostém nedostatku peněz u nových osadníků, kteří většinou zůstali něco za pozemky dlužni a svá nová hospodářství museli zařizovat.

Již druhý a třetí rok se situace počala lepšit, ale tu se ukázalo, že si noví přistěhovalci musejí právo vlastnictví na koupené pozemky ještě—vybojovat proti místním tuzemcům—„mužikům“ jak je v této kapitole budemé též jmenovat.

Mužící se nejprvé Čechům smáli, že platili za zem, kterou oni v r. 1861 při zrušení roboty dostali zadarmo (ve skutečnosti na dlouho-dobou výplatu). Pak ale začali jim dělati škody na lukách a polích pasením dobytka. Sami na svých lukách pásli až do sv. Jiřího, neboť sekali trávu jen jednou do roka; chtěli dokázat, že i Češi se musejí tomuto zvyku podrobit, a při tom pouštěli dobytek i do českého obilí. Z toho povstala tak zvaná

Novodvorská bitva,

která se strhla na svatodušní svátky r. 1873.

Od sousedních „mužických“ vesnic Kvasilov jest úplně oddělen buď říčkou (Ústjou) nebo býv. „panskými“ polnostmi (dnes již také odkoupenými kvasilovskými občany). Pouze s polnostmi a lukami vesnice Nový Dvůr, kvasilovská tak zvaná „zadní pole“ hraničí po značné délce, jsouce odděleny jen nehlubokým příkopem. Toho zneužívali novodvorští mužici a mimo škod velice od hovězího a vepřového dobytka, za noci celá vesnice vyjížděla na pastvu koní («НОЧНОЕ»). Tedy v neděli svatodušní r. 1873 byla v hostinci „u Rajchů“ četná společnost, a tu pět občanů (Zeman, Štejfa, Ševr, Valenta a Kačer) se vyzvalo, že se půjdou podívat co se děje na zadních polích. A když tam přišli, tu spatřili v dolině celý tábor padesáti vozů, mezi nimiž byly rozloženy ohně. „Nepřítel“ v počtu též asi padesáti mužiků hověl si kolem ohňů, zatím co přes sto koní se volně páslo po celém svahu v českém obilí.

Oněch pět mužů počalo bližší koně zajímat, chtějíce je hnáti do vsi. Tu se však mužici na ně vyřítili, Kačera a Valentu chytily, odvedli do svého tábora a zde svázali; ostatním třem podařilo se utéci do Kvasilova. „U Rajchů“ nastalo pravé pozdvižení, když udýchání rozvědčící sdělili, co se stalo. Asi dvacet Čechů se hned rozhodlo, že si pro své zajaté dojdou. Po cestě ozbrojili se obušky, tyčemi z plotu a p. Zástup vedl učitel Kysela co vůdce. Vyjednávání nevedlo k cíli a proto začala rvač-

ka. První úspěch Čechů byl, že osvobodili Kačera a Valentu, kteří dali o sobě znát křikem a pak se bili jako lvi. Mužiků bylo přes 50 a mezi nimi jeden, příjmením Bulavský—pravý obr. Unesl korec žita v jedné ruce, korec v druhé a třetí korec žita v zubech. Všech Čechů bylo 25. Nejdřív pracovaly jen pěstě, biče a „suché“ rány po zádech a nohách, Když ale mužici vzali od vozů rozporky, lišně ba i voje, počala v té dolině, vzdálené 1½ km. od Kvasilova a asi 3 km. od Nového Dvora, bitva na život a na smrt. Kysela dal rozkaz: „Bratři, bijte po hlavách; já, starosta, vám to dovoluju!“ A nyní nastal takový boj, že ryk zápasících nesl se tichou letní nocí až do Kvasilova. Netrvalo to však ani celou hodinu, když mužici, kdo nebyl omráčen nebo silně potlučen, dali se na útěk. Na štěstí nikdo nebyl zabit; pouze obr Bulavský, jehož si vzal na starost rozzuřený Kačer, byl tak zraněn, že si poležel pět měsíců, než se uzdravil. Češi s triumfem se vrátili do hospody „u Rajchů“ a toť se ví, že své vítězství patřičně oslavili. Mužici teprve druhý den se odvážili na místo bitvy pro rozplašené koně a vozy, na nichž odvezli Bulavského a ještě několik silně potlučených svých bojovníků. Ažak téhož dne šli žalovat do Rovna a nehledě na svátek, k večeru už přijel do Kvasilova vyšetřující soudce (судебный следователь) s policií. Kvasilovští chybili, že nevystoupili sami jako žalobci a tím jaksi přiznávali za sebou nějakou vinu. Nejprvé se

nechtěl nikdo přiznat k účastenství v bitvě; když ale policie chtěla zatknout a sebrat starostu (kterým byl Jan Zach), neboť všichni mužici svědčili, že starosta dal Čechům rozkaz, aby bili po hlavách,—tu se někteří přiznali. Vyšetřující si je zapsal, pak zapsal ještě všechny, na koho mužici ukázali, ať už tam byl nebo ne, a odejel.

Soud trval 6 let. Na rozsudek z okružního soudu podali Češi odvolání do «судебной палаты»; byli však i zde odsouzeni, nehledě na to, že sám nejvíc poškozený Bulavský podal žádost, aby Čechům vina byla prominuta, že on jim už dávno odpustil. K senátu apelovat neměli právo.

Konec konců soud žádal, aby vydali toho, kdo zranil Bulavského (byl to Kačer); ostatní že budou osvobozeni. To však kvasilovští ze solidárnosti neudělali a tak 27. října r.1879 dvacet pět občanů nastoupilo trest vězení —někteří na 3 měsíce, někteří (jako např. Kačer) jen na 14 dní. Později byla z nich kvalifikace „trestaných“ snata, tak že někteří z nich byli i porotci při okružním soudě.

VI.

Od „novodvorské bitvy“ plynul život kvasilovských osadníků bez zvláštních příhod. Museli těžce pracovati, a nedostatek peněz byl pořád ještě u mnohých na denním pořádku. Počali pěstovati cukrovku, kterou však museli dovážeti skoro 30 kilometrů, do cukrovaru v Mizoči. Ten groš za ni byl opravdu těžce ba bolestně vydělán. Nepočítaje prá-

21.

ci s obděláním, z které lvi část připadla na rodinu samotného hospodáře, největší svízel byla s dovážkou. Každý vozil jen svým párem koní, protože ta práce trvala až do hluboké zimy. Z večera, při světle svítilny se nakládalo a ještě za tmy z rána se vyjíždělo. Cukrovar měl jen jednu vozovou váhu a na té se mělo odvážit za den několik tisíc fůr řepy. Jednotlivé transporty vozů obyčejně braly váhu přímo útokem a pak už ji nedaly, pokud všechny jejich fůry nebyly zváženy. Co při tom se rozdalo a utržilo ran biči, nedá se ani spočítat. Když se nepodařilo vtrhnout na váhu dřív, muselo se často za zimní nepohody čekat až do večera a pak v noci se teprve vraceti domů. Když se končila práce s cukrovkou, začalo mláčení, jež trvalo až do jara, neboť se mlátilo cepy; teprve později se objevilo několik ručních mlátiček, které pak putovaly od hospodáře k hospodáři...

V r. 1881 přijel do Kvasilova z Čech Jos. Zeman a společně se svým strýcem, spoluzakladatelem Kvasilova a též Jos. Zemanem (v dřívějších kapitolách nazván omylem Václav), založili pivovar. To již mnohý z kvasilovských občanů měl nahospodařeno trochu peněz a ty ochotně do nového podniku půjčili. Bez této okolnosti by nový pivovar se ani nepostavil ani nemohl existovat, neboť vydlužit se tehdy bylo možno pouze u lichvářů-židů na vysoký úrok.

V r. 1882 se přistěhoval z Podkrkonoší v Če-

chách Antonin Jandura a postavil na řece Ustje mlýn. Ten existoval nejprve jako vodní a pak jako i parní do r. 1900, kdy vyhořel; pak z něho byla provazárna a v r. 1913 se postavila továrna na špagát, která existovala do r. 1919.

V r. 1883 přijel zase nový osadník - ne rolník nybrž strojník—Jindřich (později v pravoslaví Jaroslav) Svárovský. Koupil si nevelké místo u železné dráhy, postavil domek a začal dělat zamečnickou práci. Přijímal učedníky, jichž počet stále rostl, neboť práce přibývalo. Maličká dílna, do níž první kladívka a kleště dělala „zádruha“—místní kovář Václav Lokveňc a býv. kovář, tenkrát ale již hostinský a kupec, Vaclav Halounek, za „přitloukání“ nejusedlejších občanů, kteří vzniku nového průmyslového podniku byli opravdu rádi,—tato dílna se zvětšovala, muselo se přistavovat a v r. 1892 postavena k ní slévárna litiny a mědi. Tak vznikla dnešní továrna inž. Vladimíra Svarovského (syna zakladatele), která vítězně konkuruje se všemi podobnými podniky na Volyni...

Pravou revoluci v hospodářském životě Kvasilova způsobilo

pěstování chmele,

jehož se občané ve velkém chopili v letech devadesátých min. st. Zde nutno vzpomenouti bratří Antonina a Josefa Syrovátků, kteří (zvláště starší, Antonin) vsadili na tuto kartu celé jmění a — vyhráli. Za jejich příkladem zakládaly se nové chmel-

nice, tak že se Kvasilov stal největší chmelařskou obcí v býv. Rusku, jako je podnes největší takovou obcí v Polsku. V r. 1908, když se zakládal tehdejší Volyňský chmelařský spolek, měl Kvasilov přes 12 tisíc kop chmelnic, které dávaly ročně kolem 3—4 tisíc centů chmele po 50 kg. Střední cena chmele do války i po válce (až do r. 1928) byla 15—17 zlatých rublů za půd (45—50 rublů za cent & 50 kg.) a v r. 1911 došla až do 150 rublů zlatem za celní cent. Z toho je vidět, jak netušeně se zmáhala zámožnost kvasilovských rolníků-chmelařů. Ač zatím vznikl druhý bližší cukrovar, v Španově, jenž přijímal cukrovku i na st. Zdolbunov (4 klm. od Kvasilova), nikdo se nechtěl pěstováním cukrovky více zabývat; i ostatní obilniny a plodiny musely ustupovat všemocnému chmeli, na němž se soustřeďovalo všecké úsilí a všechna pozornost.

S rozmachem chmelařství život Kvasilova i jeho zevnějšek počal na sebe brát jinou tvářnost. Stavěly se sušírny, z počátku na vzduch, později otápěné a od r. 1908 —patentované—systemu Linharta v Rakovnice. Přestavovaly se hospodářské budovy, stavěly se nové obývací domy; slaměné střechy ustupovaly místo šindelovým, taškovým a plechovým.

Kvasilovští starali se však nejen o vypěstění chmele, ale i o jeho bezprostřední odbyt. Několika podnikavějším jednotlivcům podařilo se získati pro odbyt svého chmele i největší pivovary v různých

městách tehdejšího Ruska a to nejen evropského, ale i na Urále, v Sibíři a na Kavkaze. To všecko vzalo za své světovou válkou a bolševickým převratem...

V r. 1878 vypukl požár u Jos. Perného; stalo se to po žních a proto ohni za oběť padla veškerá jeho úroda, jež nebyla jakož i budovy pojištěna. Toto neštěstí přivedlo Perného na myšlenku založení obecní pojišťovny proti ohni. Vypsal stanovy takové pojišťovny v Novem Bydžově v Čechách (býv. jeho okresní město) a společně s Josefem Ducháčkem pojišťovnu založili. Nový spolek a spojená s ním vzájemná kontrola bezpečnostních opatření proti vypuknutí ohně jakož a i pořízení stříkačky a jiného hasičského nářadí se znamenitě osvědčily: celých dvacet let po vzniku pojišťovny nebylo v Kvasilově požáru. Tím finanční stav pojišťovny znamenitě stoupal a ona stala se zároveň důležitým činitelem ve smyslu peněžité výpomoci svým členům. Před vypuknutím války měla Kvasilovská vzájemná pojišťovna do 50 tisíc zlatých rublů kapitálu a byly roky, že pro umístění přebytečných peněz na mírný úrok 6⁰/₀ ročně musela hledati klienty mimo své členstvo.

Již v r. 1906 jednalo se o zastávku vlaků v Kvasilově, ale otázce té nepřál jeden z hlavních železničních inženýrů v Zdobunově—Němec; pak přišla válka, tak že teprve v r. 1918 podařilo se tuto zastávku vymoci. Od té doby má Kvasilov.

25.

svou železniční zastávku, která od 1. května r. 1923 povýšena na plnou stanici. Od 15. května r. 1929 má Kvasilov i svůj poštovní úřad.

Díky kapitálu vzájemné pojišťovny, rozpůjčenému mezi občany, kteří po válce přiznali onen dluh v plné zlaté měně, bylo možno provést vydláždění hlavních ulic kolem stanice. Zde vznikl nový větší průmyslový podnik — motorový mlýn bratří Náhlovských a v r. 1927—parní pila.

Z ostatních průmyslových podniků sluší vzpomenouti 2 sírárny chmele: A. Perného (r. 1911) a J. Jandury (r. 1927; tato jest největší na Volyni), truhlářskou dílnu K. Martinka s motorovým pohonem, a několik menších dílen zámečnických, kovářských a t. d.

Cena pozemků kolem stanice silně stoupla, tak že se platí za stavební dílce přes 5 zlatých rublů za čtvereční sáh. T o h o t o 1930 roku započata stavba silnice Rovno-Kvasilov-Zdolbunov-Hulč-Ostrog na sovětsko-ruské hranici. Silnice povede přes Kvasilov, čím jeho hospodářský význam vzroste netušeně. Jest možné, že v dohledné době spojí se na jedné straně se Zdolbunovem (3 km.) a na druhé s Rovnem (6 km.).

VII.

Tuto kapitolu mohli bychom nazvati „Kulturní a občanský život Kvasilova; jeho poměr a styky se státními úřady a okolním obyvatelstvem.“

Hned r. 1870 Češi přísáhli na věrnost poddanskou novému státu. Byli za tím účelem svoláni do Dubna a v den 24. září 1870 sjelo se jich tam na čtyři tisíce, tak že náměstí i ulice byly jimi přeplněny. K tomuto slavnostnímu aktu přijel do Dubna generál-gubernátor z Kyjeva, gubernátor ze Žitomíru, isprávníkové skoro ze všech újezdů a mnoho vyššího i nižšího duchovenstva. Po vykonání přísahy byla velká hostina, která trvala skoro až do večera. První přistěhovalci byli sprostění vojenské služby a to platilo i pro syny těch, kteří složili přísahu do r. 1872.

Prvním obecním starotou Kvasilova byl zvolen František Raich (1870—1873), druhým—Jan Zach (1873—1876). Třetím byl Josef Zeman, jenž ale složil úřad před uplynutím lhůty, neboť přijal místo sládka v Kyjevě, kde byl ředitelem krajan Čečetka (nejprve otec a pak jeho syn). Starostou zvolen Jos. Perný (až do r. 1880). Za starostování J. Perného odbyl se v Kvasilově významný onen náboženský sjezd volyňských Čechů (přesně—28. září r. 1878). Po Perném starostoval Jan Čížek.

Ti všichni byli se strany českobratrské, ale pak vzali vrch starokatolíci a starostou r. 1883 zvolen Jan Šlisik. Strana starokatolická jej přimě-

la, že vyzval policii, aby zabránila faráři Kašparovi vykonávat bohoslužby v společné kapli. Z nařízení isprávníka přijel k jedné takové bohoslužbě stanový přistav, který zavedl s f. Kašparem výslech, jakým právem slouží v této kapli, a snad by jej byl i zatkl. Ale Kašpar klidně ukázal písemní dovolení ob generál-gubernátora, tak že zahábený přistav se musel ještě omluviti. Z tohoto činu bylo velké pobouření mysli mezi občany druhé strany a ani rozváznější starokatolíci ho neschvalovali. Po Janu Šlisikovi zvolen byl starostou Jan Řehak, tež starokatolík ale umírněný a člověk nestranný. 29. června r. 1885 Kvasilov slavil patnáctileté jubileum svého založení. Slavnost, na kterou se sjelo mnoho hostí ze všech téměř českých osad, započala hned v předvečer pouti a sice-slavnostním zapálením hranice na památku mučednické smrti Jana Husa. Na samotný svátek ap. Petra a Pavla farář Hrdlíčka, jenž přijel schválně z Podhájců, odsloužil mši pod širým nebem v tak zv. lesíku, a odpoledne se tam konala dětská zábava, kterou řídil učitel Fr. Šebor. Večer byla zábava v hostinci, ale poněvadž hostinský (A. Karmin) se hlásil k straně českobratrské, mládež starokatolická nechtěla se zábavy účastnit a tančila v jiném místě tehož lesíka až do rána.

Strana starokatolická vůbec dělala ze sebe stranu vládní. Někteří jednotlivci přestoupili již tajně na pravoslaví a dělali si dokonce naděje, že pakli čeští bratři budou se držet svého vyznání —

vláda jim konfiskuje majetky a jim je dá. Všecko to se končilo tím, že r. 1888 (Kvasilov, Hulč a ještě některé osady—15. července, na den sv. Vladimíra) velká většina volyňských Čechů přijala pravoslaví a náboženské i sousedské rozepře pomalu umlkly.

Škola v Kvasilově byla otevřena, jak již shora bylo řečeno r. 1871. Prvním učitelem byl Kyse-la. Ten se ale r. 1874 z Kvasilova a z Ruska vůbec odstěhoval, neboť se bál následků „novodvorské bitvy“, kde on byl vůdcem. Krátký čas po něm učiteloval jakýsi Zikmund, pak sl. Ševčíková a od r. 1875 až do r. 1888 působil tu učitel František Šebor. Byl to vzorný na tu dobu učitel a zanechal po sobě nehynoucí památku. Byl samojediný na sto žáků v jedné třídě, rozdělených na 6 ročníků, neboť v Kvasilově obecním usnesením bylo zavedeno povinné vyučování dětí od 6 do 12 let. Vedl krom toho obecní knihovnu, pořádal ochotnická divadla a přece mu ještě zbývalo času na denní návštěvu hostince, což tenkrát bylo věcí takřka požadovanou. Vyučovalo se po česku s ruštinou jako zvláštním předmětem. Od r. 1888 až do Nov. roku 1892 učitelovali v Kvasilově uč. Vocásek a Václav Pilař. V lednu r. 1892 nastoupil v Kvasilově učitelské místo první cizince — Ukrajinec Jan Kozlovský a od té doby již řídícím kvasilovské školy nebyl nikdy Čech. Od podzima r. 1892 do r. 1899 působil tu jako druhý učitel a učitel češtiny Ant. Perný.

Jeho přičiněním se hráno v Kvasilově po dlouholeté přestávce po celé Volyni opět české ochotnické divadlo, což potom se uskutečnilo i v jiných obcích, a národní život, již-jíž podléhající rusifikaci, opět se vzpružil...

Obecní knihovna byla v Kvasilově založena současně s otevřením školy. Něco knih darovali občané ze svých sbírek a pak se kupovaly knihy z výtěžků ochotnických a dětských divadel. Knihovna, potud výhradně česká, byla rozdělena na dětskou a pro dospělé. Knihovna se nalézala ve škole; když ale začala řádit rusifikace, byla ze školy vzata do soukromého bytu z obavy před konfiskací.

V r. 1889 založena z iniciativy občana Čeňka Stránského Čtenářská Beseda. Původně měla za cíl — lepší osvojení si ruštiny, ale pak čeština si uhájila své místo a tak se utvořila česko-ruská knihovna, jedna z největších na Volyni. Majíc dostatek prostředků „Čítárna“, jak se jí zkráceně říkalo, počala vypisovati i cenná díla cestopisná a naučná. Bohužel, válka pro ni znamenala pravou pohromu. V obecní budově, kde se knihovna nalézala, byla umístěna dokonce jakási vojenská prádelna a její personel hospodařil s knihami, jak chtěl. Teprve po válce počal počet českých knih opět stoupati.

Čtenářská Beseda byla prvním spolkem, úředně povoleným; hasičský dobrovolný Sbor založen r. 1900, Sokol—r. 1911, Kolo Matice školské r. 1924.

Dostí dlouhou dobu hasiči hleděli na Sokola nepříznivě, vidouce v něm jakousi nežádoucí konkurenci, ale nyní pracují svorně. Od 1. května r. 1926 vychází v Kvasilově týdeník „Hlas Volyně“, což byla ovšem velmi důležitá událost jak pro Kvasilov, tak pro celou českou menšinu v Polsku.

Styky a poměr kvasilovských k okolnímu obyvatelstvu jsou ty nejlepší, jak ostatně i všech našich obcí. Po prvním nepřátelství k cizím přistěhovalcům, kteří prý „přišli domácím ujídat chleba“ nastoupil pocit vážnosti k lidem vyšší kulturní úrovně, mezi kterými má ukrajinské obyvatelstvo stálý výdělek a od nichž se naučilo hospodařit, tak že i výnosy jejich vlastních pozemků se zmnohonásobnily. Dobrý tento poměr byl sice silně otřesen vlnou bolševictví, ale to už patří do kapitol válečných.

K úřadům se kvasilovští chovali vždy tak, že jim dosti revolučně naladěná předválečná inteligence ruská i polská vytýkala (což ostatně platí i pro ostatní české obce), že jim je „každá vláda dobrá.“

Roku 1882 navštívil Kvasilov kyjevský generál-gubernátor t. j. vrchní náčelník Jiho-zapadního kraje, sestávajícího z gubernií Kyjevské, Podolské a Volyňské; byl jim tehdy generál Drenteln. Byla mu postavena slavnostní brána a uvítán byl chlebem a solí. Prohlížel školu i jednotlivá hospodářství, a velice se mu „u Čechů“ líbilo. V hospodářství Ant. Stránského muselo se zapřáhnout do

mlátičky, aby viděl, jak se mlátí obilí strojem. Taktež byl uvítán v r. 1887 druhý generál-gubernátor Ignatěv, jenž přijel s paní a dvěma syny. Po prohlídce školy a místa pro budoucí pravoslavnou faru hosté a všechno shromážděné cbecenstvo šli do místního pivovaru J. a V. Zemanů, kde hosté byli pohostěni a všem domácím se podávalo pivo, mnoho-li si kdo přál. Zametlo se kus dvora, hudba spustila a odrostlejší dětská mládež se dala do tance. Sama choť generál-gubernátora uváděla své syny-kadety k družičkám, jež byly bíle oblečeny a přepásány červenými šerpami, aby si zatančili. Veselí v pivovaře trvalo až do večera a zakončilo se zábavou v hostinci.

V roce 1895 dostavěna nová pravoslavná církev, dnešní český volyňský sebor. Při té příležitosti Kvasilov navštívil opět gubernátor, a první mši v nové cirkvi sloužil biskup. V r. 1889 se delegace kvasilovských účastnila v Zdolbunově uvítání cara Alexandra III, když přijel na velké manevry v zdejším kraji. To samé bylo v r. 1902 když car Nikolaj II. přijel na svěcení kláštera «Козацкія могилы,» jenž byl postaven co pomník kozákům Bohdána Chmelnického, padlým v bitvě s Poláky u Berestečka r. 1651.

VIII.

Leta války.

Za dobu české kolonisace Volyně Rusko ved-

lo tři války: s Tureckem r. 1877/8, s Japonskem r. 1904/5 a poslední světovou. První válka se českých osadníků a v tom počtu i kvasilovských nedotkla nějak citelně. Naopak, sympatie Čechů k Rusku jako zastanci Slovanstva ještě vzrostly a dobré ceny na obilí a celková dobrá konjunktura po vítězné válce tuto náladu ještě upevnily. Skobelev—„bílý generál“—byl pro ně jistě nejpopulárnější osobou pod sluncem.

V rusko-japonské válce již několik kvasilovských občanů bralo účast jako vojáci v činné službě a záložníci. Tato daleká, tak říci osadní válka nebyla mezi kvasilovskými a vůbec volynskými Čechy populární a má-li se říci pravda, sympatie prozíravějších byla spíše na straně Japonců. Zavedení konstituce v Rusku, jako důsledek porážky, tento názor jen potvrdilo.

Za to však světové a občanské války v Rusku zažili volynští a kvasilovští Češi v takové míře, že snad pouze utrpení našich předků za války třicetileté se tomu mohlo rovnat.

Válku Němci připravovali již dávno a kdyby nevypukla v r. 1914, byla by začala r. 1917, kdy vypršela lhůta uzavřené po japonské válce rusko-německé obchodní smlouvy, velice pro Německo výhodné, kterou by však Rusko nikdy neobnovilo, jelikož ho stavěla vůči Německu přímo do postavení podřízeného. Přece však její náhlý výbuch po sarajevském atentátu r. 1914 působil jako hrom z

čista jasna. Kvasilov, jak již bylo psáno, protíná jedna z hlavních železničních magistrál, od které ze Zdolbunova jde větev k Radzivilovu—na dřívější rusko-rakouské hranici. Proto ještě než byla vyhlášena mobilisace záložníků a domobranců I. kategorie až do r. 43-ho, — počátek války se ohlásil zběsilým ruchem na oné železnici. Nedaleko Rovna bylo za ruských časů rozsáhlé vojenské cvičiště a letní tábor pro vojsko dvou korpusů. A tyto dva korpusy (4 divise), musely byti dopraveny skrze Kvasilov na hranici (110 km) během asi dvou dnů. Zběsilý let přeplněných vojskem vlaků, děsivé, zvláště v noci, pískání a houkání lokomotiv—vše to první zvěstovalo přestrašenému Kvasilovu, že začíná nová éra světové historie.

Hned první mobilisace vzala Kvasilovu jistě 20% dospělých mužů. Z veřejných činitelů mobilisován byl starosta místního Sokola Ant. Perný, a to jej připravilo o možnost býti účastníkem nejkrásnějšího činu ze života Kvasilova—vstoupení prvních dobrovolníků, členů jeho Sokola, do tvořící se v Kyjevě České Družiny. Jakmile v srpnu r. 1914 došla správa, že tvoření Družiny jest povoleno, tu kvasilovští sokoláci hned věděli, co mají dělat; osmnáct jich (z celého počtu asi třiceti cvičících mužů), kterých se mobilisace ještě netýkala, vyšli v řadách, za sokolských povelů, z rodné obce a za zpěvu sokolských písní nasedli v Zdolbunově do vlaku, aby jeli do Kyjeva.

Nebyli všichni právě kvasilovští, pročez je dnes těžko zjistit jejich jména—několik jich bylo členy Sokola, jsouce zaměstnanci v továrně Svárovského. Známí jsou ti: František Oliverius, Alexandr Zach, Josef Malinský, Miloslav Čížek, Václav Čížek, Antonin Zahradka, Ferda Bureš, Antonin Zeman, Antonin Ligr, Václav Řehák a j. Někteří z nich později z Družiny vystoupili, mnoho jiných přešlo do pozdějšího českého vojska z jiných ruských částí; Fr. Oliverius na jedné rozvědce byl raněn, vzat do zajetí Rakušáky a utracen; Alexandr Zach byl raněn u Zborova; Jos. Malinský prodělal celou sibiřskou anabázi a t. d.

V hospodářském ohledu válka byla hotovou katastrofou pro Kvasilov jako obec chmelařskou. Ruská vláda totiž zakázala prodej a výrobu alkoholových nápojů a do těch zařadila i pivo. Následkem toho cena chmele klesla úplně pod výrobní cenu, co pro hospodářství, kde k tomu ještě hospodář byl na vojně, znamenalo úplnou zkázu. A bylo ještě hůře, když na jaře r. 1915 začala pověstná ofensiva Mackenzonova. Z pod samého Krakova a Slovenska, kam dotud vítězná ruská vojska došla, musela tato nyní ustupovat před Němci až po st. Klevaň (asi 40 km. na severo-západ od Kvasilova) a před Rakušáky po Dubno (asi 50 km. na jihovýchod). Hukot dělostřelecké kanonady ozýval se z jedné i druhé strany; po několik nocí plály na obzoru záře od požárů—to ustupující kozáci pálili

35.

okolní mlýny, aby zásoby mouky a obilí nepadly do rukou nepříteli; tři dny a noci hořel velký mlýn u Zdolbunova; ještě déle hořely obrovské mlýny na řece Horyni u m. Alexandrie. Téměř všechno mužské obyvatelstvo Kvasilova bylo již na vojně, a nyní se evakovaly dovnitř Ruska i mladší ženské a děti, tak že v obci zůstali jen starci a stařeny, jež se pohybovali jako stíny mezi masou ruských vojáků. Obrat nastal v r. 1916 po zdařilé kontr-ofenzivě gen. Brusilova. Němci museli ustoupit až po Kovel, Rakušáci za Luck. Evakuovaní se vraceli a během tohoto a 1917 roku Kvasilov žil životem zafrontové osady. Byl tu rozložen 27. záložní pluk, jehož důstojníci měli při sobě své ženy nebo družky. Důstojnictvo pořádalo zábavy a ochotnická divadla, a konečně, když české pluky byly přeloženy do rayonů blízkého Polonného, byli takřka denními hosty Kvasilova čeští dobrovolníci. Výtečná kapela 1. pluku dávala zde koncerty, hrála o posvácení, jež se slavilo hlučněji než za mírných časů.

Kvasilov nebyl za války ani rozbořen ani spálen, ale jako osada tak blízká Rovru, jež bylo důležitou vojenskou bází, a vedle Zdolbunova, jež bylo za celé války jedním z nejdůležitějších železničních uzlů, strašně trpěl od nepřetržitých rekvisicí a ubytování vojska, které vlastně bylo zde pánem po celých pět let.

Po revoluci a za „svobody“ r. 1917 se vrátili

z vojny domu téměř všichni mužští. Nastala ukrajinisace armády a pak krátká doba trvání ukrajinské vlády. Tato, jsouc vypuzena Ukrajinci-bolševíky z Kyjeva, ustoupila během zimy 1917/8 do Haliče, a nastala doba bolševismu.

VIII.

Kvasilov zakusil tři periody bolševismu, ale každá byla, bohudík, ne příliš dlouhá. Ku konci r. 1917, jak již bylo řečeno, celé jiho-západní Rusko mělo jakoby tvořiti Ukrajinu, kde vládu měla Centrální Ukrajinská Rada. Ve skutečnosti však zde byla úplná anarchie. Zřízení Ukrajiny, jak ho hlásal předseda Centrální Rady prof. Gruševský bylo též skoro bolševické, ale ani to neuspokojovalo rozpoutaný živel místního obyvatelstva, jež se většinou samovolně vrátilo z vojny se zbraní v ruce. Byly vypsány volby do ukrajinského ústavodárného shromáždění. Češi vystupovali se samostatnou kandidátní listinou (čís. 8), na které prvním kandidátem byl kvasilovský občan Ant. Perný. Do voleb však nedošlo, neboť rozuzdané davy již nechtěly znáti žádných forem státního života a jsouce ponoukány bolševickými agitátory, zmařily provedení voleb. A tu prof. Gruševský se odhodlal na krok, který znamenal první otevřenou zradu býv. spojenců Ruska: pozval německá a rakouská vojska, aby obsadila Ukrajinu a vyhnala odsud bolševíky. Pro Němce to byl neočekávaně příznivý ob-

rat ve válce; pomohl jim protáhnout válku ještě téměř $\frac{3}{4}$ roku, ale přece je nezachránil. Nepomohl ani Ukrajině. Je pravda, že německá vojska pod vrchním velením gen. Ejchhorna takřka bleskurychle obsadila celou třetinu evropsk. Ruska, neboť zbcl-švisovaná ruská soldateska ani nepomyslela postavit se na nějaký odpor; všecko prchalo v šíleném kvapu a jedinou myšlenkou každého bylo — odvézti sebou co nejvíc naloupených věcí. Císařské Německo však se nemohlo mířiti s jakousi polobolševickou ukrajinskou republikou, a tak na jaře r. 1918 došlo v Kyjevě k převratu—byl zvolen hetman Skoropadský. Na tyto volby Kvasilov vyslal též své dva delegáty. Hetman Skoropadský věděl, že samostatná Ukrajina není věc reálná; věděl též, že Němci válku prohrají a proto se brzo prohlásil stoupencem „jediného a nedělitelného Ruska“ a pak i—pro západní spojence. Všeobecně se čekalo, že západní Dohoda po svém vítězství přijme pod své vrchní velení německo-rakouská vojska v Rusku a uloží jim udržování pořádku na Ukrajině; tím by jistě padl bolševismus i v ostatním Rusku.

To se však nestalo a proti hetmanovi zdvihl povstání Petlura, jemuž Němci odevzdali všechny vojenské sklady se zásobami zbraně a střeliva. Hetmanovu brannou moc po odejítí Němců tvořily družiny býv. důstojníků a dobrovolníci («сердюки»), kterých však bylo poměrně málo. Petlura zavládl Kyjevem, ale již v Charkově proti němu vznik-

lo nové povstání—už pravých bolševíků pod vůdcovstvím Pjatakova. Pomalu musel Petlura ustoupit z Kyjeva až na Volyň a zde v rayoně Rovno-Kvasilov-Zdolbunov byly soustředěny zbytky jeho vojenské moci, a v železničních vagoněch sídlila jeho vláda. Došlo zde k roztržce mezi Petlurou a jeho hlavním vojevůdcem Oskilkem (býv. učitel z okolí Rovna, jehož matka byla volyňská Češka). Na kvasilovských polích málem nedošlo k boji mezi vojskem, oddaným každému z nich; pancéřové vlaky jednoho i druhého stály proti sobě a jen-jen zahájit palbu, ale pak se konflikt přece jaksi urovnal. Proti Petlurovi se bouřily i jednotlivé vesnice, zvláště odkud pocházeli „matrosové.“ Ty vesnice bývaly obštrělovány, tak že střelba z děl a ručnic ve všech směrech se ozývala ve dne v noci.

Bolševíci však nastupovali a v červnu r. 1919 Taraščanský pluk vzal Rovno útokem od t. zv. Tajkurského lesa přes Kvasilov, během čeho málem nebylo utraceno několik občanů, bývalých ruských důstojníků nebo vojenských úředníků. Na faře našel útulek jeden ukrajinský důstojník se svou nevěstou a jakousi příbuznou. Ale bolševický vojenský komisař se ubytoval také na faře a vyhlídl si onu dívku za svou kořist. Ukrajinec byl zatčen a odeslán do nedalekého Arestova, kde měl být velitel Taraščanského pluku, jenž se vyznamenal tím, že vlastnoručně zastřelil svého bratra, bankovního ředitele. Vojáci dovedli Ukrajince za Kva-

silov a zde v poli ho zastřelili; svlekli jej ze šatstva, zuli z bot, a mrtvola ubožáka se válela několik dní v příkopě u cesty. Teprve později byl poznán podle prádla a pohřben na tom samém místě. Dřevěný kříž na jeho hrobě jiní bolševíci v r. 1920 vytáhli ze země a pohodili, když před tím do něj stříleli jako do terče.

Nezámožnější z volyňských Čechů a v tom počtu též několik kvasilovských odjeli před bolševíky do Polska a někteří až do Čech. Ve Varšavě byli také jako deputace u polské vlády, aby osvobodila Volyň od bolševíků. To se stalo v témž roce ke konci žní. Z Rovna bolševíci ustupovali částečně po žel. dráze, ale také přes Kvasilov, a polská baterie střílela na ně, majíc děla na hlavní ulici v Kvasilově. Během tohoto nájezdu bolševíků, jejichž síly byly docela nepatrné, zdvihlo se proti nim v několika místech povstání. Také v Kvasilově se podobné povstání připravovalo ve spojení s okolními vesnicemi a zdolbunovskými železničáři; do otevřeného boje však nedošlo.

Podzim a zima r. 1919/20 byly ve znamení osvobození od bolševíků. Byl sice nedostatek potřeb k živobytí, ale zábavy, jež se pořádaly a jichž se účastnilo ubytované v Kvasilově polské vojsko, byly hlučné a veselé. Celou zimu zde stála baterie, jejíž velitel (prý kníže Gedrojc) zůstavil po sobě nepěkné vzpomínky.

Z jara 1920 začalo známé polské tažení na

Kyjev, které se končilo ústupem Poláků až pod Varšavu. A zase bolševíci, tenkráté jízda Buděného, nastupovali na Rovno skrze Kvasilov, který několikrát přešel z rukou do rukou. Jeden okamžik byl na hlavní ulici, vedoucí k žel. dráze, soustředěn celý pluk, když v tom od Rovna přijel polský pancéřový vlak. Ten se však příliš rozjel a aby mohl pálit po ulici, musel couvnout zpět. Ztratil několik minut, během kterých bolševíci se poschovali za domy a zahrady; pouze několik raněných lidí a zabitých koní zůstalo na ulici. Tak asi jako tato jízda vypadali Indiáni v Americe, když vyloupili nějakou osadu bělochů. Některý jezdec měl jen šavli, druhý zas jen ručnici. Většinou byli bozi a ostruhy měli přivázané provázky na holou nohu. Mnozí měli na sobě kousky plyše z nábytku, nebo dámské bluzky a na hlavách dámské klobouky. Když vyčenichali, že v pivovare je zásoba piva, dělali jako posedlí. Sebrali kde jaká konev, putynka, škopík a tryskem jezdili s prázdnými nádobami do pivovaru a s plnými, z nichž pivo špláhalo, zpět. Konečně pivo muselo být vypuštěno do kanálu, aby se pro něj nepostríleli.

Za tohoto pobytu počali bolševíci i v Kvasilově zavádět své „pořádky“—kom. běd., revoluční tribunál a pod. věci. Začaly rekvisice a na den padesátiletého jubilea Kvasilova (29. VI. 1920). všichni přítomní hospodáři museli vlastnoručně přivést koně k odvodu. Brzo však se počaly trousiti zprávy o poráž-

ce bolševíků u Radzimina a bylo jasno, že panování jejich v západní a střední Volyni bude konec. Ústup jejich XII. armády, jenž se změnil v divoký útěk, dál se tentokrát po žel. dráze, neboť dřevěný, 230 metrů dlouhý most přes řeku Ustju byl již spálen. Na mnoho kilometrů po celé trati stály vlaky jeden za druhým, čekající na možnost dalšího pohybu. Porouchané vagony se jednoduše zvracely na stranu, neboť na správu nebylo ani času ani chuti. A konečně se zjevilo opět polské vojsko—z počátku všelijaké, až konečně vzorná armáda Hallera.

Vylíčenými událostmi zakončujeme toto vydání této kroniky. Jsou sice momenty, zvláště za druhé a třetí invase bolševické, jež zasluhují, aby byly podrobněji popsány, ale to již musí býti ponecháno časům budoucím. Nynější doplněk má za účel dáti podrobnější osvětlení některých událostí, opravit omyly, jež se mimo vůli autorů do vyprávění vkradly, a doplniti některé údaje, jenž si toho zasluhují.

Tak hned z počátku jeden z kupujících—Zeman jmenován Václavem, kdežto pravé jeho jméno bylo Josef. (Václav Zeman, nynější majitel pivovaru v Lucku, jest jeho syn).

Při svém prvním zájezdu do Ruska (v r.1869) Fr. Raich a Jos. Perný dozvěděli se v Dubně, že kolem nabízeného jim dvora Kvasilov se bude stavěti tak důležitá v budoucnosti železná dráha, a

tato okolnost přiměla je, že se právě pro tento majetek rozhdli, ačkoliv nabídek dvcrů ke koupi (a to lákavějších) bylo více. Svědčí to o jejich hospodářské prozíravosti do budoucna.

Dnešní nádraží Zdolbunov mohlo původně státi v Kvasilově. Jak to za starých časů chodivolo, vyjednávali rozliční agenti před založením každého takového „uzlového“ nádraží z místními obchodními nebo průmyslovými kruhy, mnohohodají, když ta neb jiná stanice se „u nich“ postaví. Město Rovno, tenkrát ovšem chudé, zastrčené městečko, v obchodním ohledu stojící daleko za Dubnem, jaksí se vůbec nebralo v úvahu pro stavbu velkých železničních dílen a depotu na větší množství lokomotiv (před válkou počet těchto dosahoval několika set). Do Zdolbunova sep.p. inženýrům nechtělo, neboť to byla tenkrát docela nepatrná vesnička, utopená v bažinách. Pověst, jejíž pravdivost jest ovšem těžko zjistiti, vypravuje, že za pouhých sto rublů dnešní zdolbunovské nádraží bystálo na kvasilovských, t. zv. předních polích. Zde byla alespoň pevná pro stavby půda, kdežto v Zdolbunově pro většinu staveb se muselo pilotovat a celý rozlehlý terain pro vagonový park se musel navážet do výšky až 6-ti metrů.

Náboženský sjezd v Kvasilově konal se přesně dne 28. září r. 1878 (svátek sv. Václava). V některých rodinách uchovaly se posud fotografické snímky tohoto sjezdů, a redakce „H. V.“ příležitost-

tně tento snímek uveřejní.

Skupina uvězněných za t. zv. novodvorskou bitvu vedla ve vězení deník, jenž se zachoval do dnešního dne. Místy onen deník vrhá ostré světlo na vězeňské pořádky v Rusku oné doby. Příležitostně otiskneme z toho deníku nejzajímavější kapitoly...

Povstání proti bolševíkům v r. 1919 nemělo sice za následek úplné vypuzení těchto nežádoucích hostí, přece však měla velký význam. Celé rayonu obyvatelstva se vojensky organisovaly, a pak již žádná rekvisice se nesměla provést, pakli na ní nedalo souhlas vůdcovství organisovaného rayonu. Tak prosluly svým odporem bolševíkům na Dubensku Sady, na Ostrožsku Dermaň a Zdobice. Otevřený boj českých povstalců s bolševíky v Mírohošti a v rayoně Rovno—Hlinsk—Dembrovka—Chomout končil sice tragicky pro vůdce povstání, ale tím větší musí býti naše úcta k obětem oněch povstání (zvláště v Mírohošti), kteří zahynuli hlavně následkem slabé podpory spo'ukrajanů ba přímé zrady zbolševisovaných jednotlivců.

Kvasilov též zažil několik dní horečného bojového napětí, kdy po ulici před školou řadily se a pak defilovaly zástupy ozbrojených mužů, a co chvíli přijížděly z okolních osad neb se vysílaly k nim ordonance. Jak již řečeno, k boji nedošlo, ale bolševíci byli po zkušenostech jinde svatosvatě přesvědčeni, že v kvasilovských chmelnicích jest

zakopáno několik baterií dělostřelectva a že stačí signal z místní církevní věže (kde byla skutečně zřízena stálá hlídka — ovšem za jiným účelem), aby děla se ze země vytáhla a zahájila po nich palbu. Proto také jednání jich s kvasilovskými se od té doby úplně změnilo; místo hrubých a bezpelačných rozkazů nastaly pouze prosby a co nejdvořilejší dotazy...

V dílu hospodářské kroniky dlužno uvést ještě jeden podnik, stanovící jaksi specialitu Kvasilova, jmenovitě—provazárnu V. Škcbíse, býv. místra provazárny a potom továrny špagátu J. Jandury. Výrobky této firmy, od obyčejných postraňků a různých sítěk počínaje, až do lodních lan včetně, požívají široko daleko dobré pověsti.

Méně potěšitelnou v tomtéž dílu kroniky jest vzpomínka na škody, jaké utrpělo mnoho kvasilovských občanů započatou ale neuskutečněnou stavbou žel. dráhy Gryšino-Rovno. Vyvlastněno a znehodnoceno bylo buď probírkou nebo zase navážkou pouze u Kvasilova kolem sta hektarů nejlepších pozemků s chmelnicemi, které až do r. 1929 se plně vyplácely. Přiznané v r. 1916 odškodné obnášelo na Kvasilov daleko přes dvě stě tisíc rublů, ale neobdržel nikdo ani groš. Jest to také jedna z palčivých mezistátních hospodářských otázek, jež čeká na své spravedlivé rozřešení.